

pa ve sürgünle cezalandırmış, genel ahlâkı koruma gerekçesiyle iki kişiyi Medine'den Basra'ya sürgün etmiştir (Buhârî, "İkrâh", 6; İbn Sa'd, III, 285). Ancak içki içtiği gerekçesiyle Hayber'e sürdüğü Rebîa b. Ümeyye'nin Bizans'a sığınıp hristiyan olması üzerine bir daha hiçbir müslümanı sürgüne göndermeme kararı almıştır (Nesâî, "Eşîbe", 47). Devletin iskân politikasının gereği olarak toplu sürgün uygulamaları da yapan Hz. Ömer, Resûl-i Ekrem'in, "Arap yarımadasında iki din bir arada bulunmaz" sözünden hareketle Hayber ve Fedek yahudileriyle Necran yahudi ve hristiyanlarını Hicaz'dan çıkarıp başka bölgelere yerleştirmiştir (*el-Muvaṭṭa'*, "Câmi", 18-19).

H. Ömer Hayber yahudilerini ensardan Muzahhir b. Râfî' öldürdükleri ve kendi oğlu Abdullah'ı da uyurken damdan atıp iki elinin kırılmasına sebep oldukları için Suriye taraflarına sürdü (20/641). Hz. Ömer döneminde Necran'daki hristiyanlar da zararlı faaliyetleri sebebiyle Kûfe ve Suriye'ye sürgüne gönderilmiştir. Belâzûrî, Necran bölgesindeki hristiyanlardan Suriye'ye sürülenlerle birlikte orada yaşayan yahudilerin de gönderildiğini rivayet etmektedir (*Fütûh*, s. 94, 95). Sürülenlere geri de bıraktıkları malların karşılığı tamamen ödenmiştir.

H. Osman döneminde sürgün uygulamalarının büyük ölçüde siyasal gerekçelere bağlı olduğu görülmektedir. Ebû Zer el-Gıfârî, Muâviye'nin Suriye valiliği sırasında onun yönetimini eleştirince Osman tarafından Medine'ye çağırılmış, orada da eleştirilerine devam edince Medine yakınlarındaki Rebeze'ye gönderilmiştir. Onun Rebeze'ye kendi isteğiyle gittiği de rivayet edilmektedir (*Dîa*, X, 267). Bu bağlamda Hz. Osman'ın, iddetini tamamlamayan bir kadının evlenen âzatını Humrân b. Ebân'ı eşinden ayırıp Basra'ya sürmesi (İbn Asâkir, XXVI, 9) ve İslâm'ın temeli diye niteliği Medine halkını irat ettiği bir hutbe, "Sakın ola ki sizden herhangi birinizin bid'at çıkardığı kulağıma gelmesin, aksi takdirde onu sürgüne gönderirim" (Taberî, *Târîh*, IV, 398-399) diye uyarması zikredilebilir. Yine onun döneminde zühd ve takvâsıyla "ümmetin rahibi" diye anılan Âmir b. Abdullah'ın, kendisini Hz. İbrâhim seviyesinde gördüğü gibi iddialarla şikâyet edilmesi üzerine Basra'dan Dimaşk'a sürüldüğü kaydedilmektedir (İbn Sa'd, VII, 108, 110; Halîl Usâmine, sy. 5 [1984], s. 69). Hz. Osman zamanında Kûfe'de yönetime karşı açıkça cephe alan Eşter ve arkadaşları önce Dimaşk'a ardından Humus'a

sürgün edildiler. Hz. Ali'nin de Abdullah b. Sebe'i sapkın inançlar yayması ve fitne çıkarması yüzünden sürgünle cezalandırıldığı rivayet edilmektedir (*Dîa*, I, 133).

Emevî ve Abbâsî idaresinde farklı sebeplerle sürgünler devam etmiştir. Bu dönemde özellikle siyasî muhaliflerin, idareye karşı isyan edenlerin ve bazı sapkın mezhep ileri gelenlerinin sürgün edildiği görülmektedir. Ziyâd b. Ebîh zamanında Hâricîler'e sempati duyan Ezd kabilesinden bir grup Mısır'a sürülmüştür (Halîl Usâmine, sy. 5 [1984], s. 75). Ziyâd'ın oğlu Ubeydullah zamanında Hz. Hüseyin taraftarı bir zümre Suriye, Mısır, İfrîkiye ve Hicaz'a gönderip dağıtılmıştır. Bir dönem Uman'da Zâre bölgesi, daha sonra Kızıldeniz'in güneyindeki Dehlek adalar topluluğu sürgün yeri olmuş ve şair Ahvas el-Ensârî, Medine Kadısı Arrâk b. Mâlik, Horasan Valisi Abdülcebâr el-Ezdî'nin oğulları ile bir kısım Mu'tezilî ve Kaderiyye mensubu buraya sürülmüştür. Kudüs daha Emevîler zamanından başlayarak bir sürgün yeri olmuştur. Memlûkler devrinde burada bir tür sürgün sistemi olan battallık ortaya çıkmıştır (Gül, LXVI/246 [2002], s. 212 vd.). İslâm tarihinde farklı zamanlarda ilginç sebeplerle yapılmış sürgünlere rastlanmaktadır. İbn Kesîr 323 (935) yılı olayları içinde İbn Şenebûz adında bir kişinin şâz kıraatler sebebiyle Vezir İbn Mukle tarafından Basra'ya sürülmesinden söz eder (*el-Bidâye ve'n-nihâye*, XI, 193-194). Aynı müellif, 324 (936) olayları içinde Halife Râzî-Billâh'ın, hastalanan kardeşi Hârûn'u kasten tedavi etmediğinden şüphelendiği tabip Buhtîşû'u Enbâr'a sürdüğünü ve annesinin araya girmesiyle onu geri getirttiğini söylemektedir (a.g.e., XI, 200).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Hudûd", 32, "Şurûṭ", 14; Tirmizî, "Hudûd", 11; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef* (nşr. Habîbürrahman el-A'zamî), Beyrut 1403/1983, IV, 125; XI, 242-243; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 285; VII, 108, 110; Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 32, 33, 34, 35, 37, 94, 95; Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *Müsned* (nşr. Hüseyin Selîm Esed), Dimaşk-Beyrut 1404/1984, V, 69; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, IV, 398-399; a.mlf., *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 398-399; Taberî, *el-Mu'cemû'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecîd Selefi), Beyrut 1404/1984, XII, 148; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), XXVI, 9; Kurtubî, *el-Câmi'*, V, 82; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Ali M. Muavvaz v.dğr.), Beyrut 1405/1985, IV, 348-349; IX, 197; XI, 193-194, 200; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VI, 564, 702; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 621 vd.; *Concordance to the Good News Bible* (ed. D. Robinson), Suffolk 1983, s. 338-339; Muhammed b. Abdullah el-Ahmed, *Hükümü'l-habs fi's-ser'ati'l-İslâmiyye, es-sicn, el-mülâzeme, en-nefîy*, Riyad 1404/1984, s. 257 vd.; Mustafa Fayda, *H. Ömer Zamanında Gayrî Müslimler*, İstanbul 1989, s. 184

vd., 187 vd.; a.mlf., "Dehlek", *Dîa*, IX, 105; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-idâriyye* (Özel), II, 59; Vecdi Akyüz, *Hilâfetin Saltanata Dönüşmesi*, İstanbul 1991, s. 21; Halîl Usâmine, "Ukûbetü'n-nefîy fi şadri'l-İslâm ve'd-devleti'l-Ümeviyye", *el-Kermil*, sy. 5, Hayfa 1984, s. 55 vd., 69 vd., 75; Muammer Gül, "Mısır Memlûkları'nda Bir Sürgün Sistemi Olan Battallık ve Kudüs", *TTK Belleten*, LXVI/246 (2002), s. 212 vd.; Nuh Arslantaş, "Sürgünden Sonra Hayber Yahudileri", a.e., LXXII/264 (2008), s. 431 vd., 436, 437, 438, 439; Ahmet Önkâl, "Âmir b. Abdullah", *Dîa*, III, 65; Abdullah Aydınli, "Ebû Zer el-Gıfârî", a.e., X, 267; Selman Başaran, "Hakem b. Ebû'l-Âs", a.e., XV, 175-176.

NEBİ BOZKURT

Osmanlılar'da. Türkler, Orta Asya bozkırlarında konar göçer bir hayat tarzı benimsemiş olduklarından bu dönemde sistematik bir sürgünden bahsetmek mümkün değildir. Selçuklu Devleti, kendilerine tahsis edilmiş sahalarda kitleler halinde yaşayan ve sadece reislerine itaat eden Türkmenler'in gücünü zorunlu iskân, iktâ dağıtım, Oğuz beylerinin çocuklarının sarayda rehin tutulması, maaşlı askerî birliklerin kurulması vb. yöntemlerle kırmaya çalışmıştır. Selçuklular bu yöntemlerle, Anadolu'ya devamlı göç etmekte olan Türkmen kitlelerini merkezî otoriteye sorun çıkarmamaları için Anadolu'nun batı taraflarına sürmüştür.

Osmanlı Devleti'nde sürgün uygulaması sistematik bir tarza dönüşmüştür. Kanunnâmelerde ve arşiv belgelerinde Osmanlı ceza hukukunda ta'zir cezaları arasında yer alan sürgünle ilgili hükümler bulunmaktadır. Sürgün, belgelerde genellikle "nefiy" şeklinde geçer, sürgün yeri için de "menfâ" kelimesi kullanılır. Osmanlı ceza hukukunda sürgün cezasının süresi belirtilmemekle birlikte özellikle ırza karşı işlenen suçlarda uygulanan sürgün bir yıl ile sınırlandırılabilir. Kanunnâmelerde geçen bu bilgiler, ilk devirlerde toplu şekilde yapılan sürgün faaliyetlerinde uygulanması gereken kurallara yönelik olarak hazırlanmıştır. Bunun yanında bireysel sürgünlerle ilgili ferman, buyruğu vb. hükümler de bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nde değişik amaçlar için yapılmakla birlikte sürgünün başlıca iki uygulaması vardır. Birincisi kişilerin cezalandırılıp olay mahallinden veya bulundukları yerden uzaklaştırılması, ikincisi bütün toplumu etkileyen sosyoekonomik bir politikanın, yani iskân siyasetinin gereği olarak toplu sürgün uygulamasıdır.

Özellikle sosyal ve ekonomik sebepler yüzünden bireylere yönelik sürgün cezalarının Osmanlı Devleti'nde sıkça uygulandı-

ğı görülmektedir. Rüşvet, sahtekârlık, zina, fuhuş, iftira, yalancı şahitlik, hırsızlık, tehdit ve küfür, emre itaatsizlik, kız kaçırma vb. suçlardan pek çok kişi sürgün edilmiştir. Ayrıca görevden alınan devlet adamları İstanbul'dan uzaklaştırılıp sürgüne yollanmıştır. Son dönemlerde siyasi suçlar için de bu cezanın verildiği dikkati çekmektedir. Sürgün yeri olarak merkeze yakın mahaller yanında özellikle ulaşımı zor olan uzak sınırlardaki şehir veya kasabalar, mahfuz kaleler ve adalar tercih edilmiştir. Başlıca sürgün mahalleri İstanbul'a yakın Bursa, Edirne, Gelibolu gibi yerlerle Sakız, Midilli, Limni, Rodos, İstan-köy, Bozcaada, Kıbrıs gibi adalar; Bağdat, Trablusgarp / Fizan, Tâif, Akkâ gibi uzak yerlerdi. İmparatorluğun son dönemlerinde yurt dışına sürgün yoluna da başvurulmuştur.

Bireysel sürgünlerin dışında topluluklara uygulanan sürgün cezaları daha yaygındır. Osmanlı sürgün usulü sosyoekonomik sebeplere göre şekillenmiş olup bu yola Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren sıkça başvurulmuştur. Özellikle yeni fethedilen bölgelerin Türkleştirilmesi-İslâmlaştırılması için iskân edilmesi ve ıssız bölgelerin şenlendirilmesi amacıyla sürgünlerin yapıldığı bilinmektedir. Devlet, gerek gördüğünde tebaasını kalıcı olarak yerleşmek üzere istediği bölgelere toplu halde sürgün edebiliyordu. Böyle durumlarda köy ve kasabalar büyüklüğüne göre onda bir veya onda iki hâne sürgün çıkarmak zorundaydı. Devlete baş kaldırma, şekavet, halkı rahatsız etme vb. suçlardan sorumlu tutulan gruplar hemen sürgüne gönderilirdi.

Erken dönem Osmanlı kaynaklarında rastlanan ilk toplu sürgün olayı, tuz yasasına uymadıkları gerekçesiyle Batı Anadolu bölgesinden bir kısım konar göçerlerin Rumeli kesimine iskânıdır. Ayrıca Safevîler'e taraftar olan Türkmen gruplarının yine Rumeli yakasına sürüldüğü bilinmektedir. Kitle halinde bir tehdit algılaması olarak yapılan sürgün "tehcir" şeklinde nitelendirilmiştir ve bunun tek örneği 1915'teki Ermeni tehciridir. Burada güvenlik gerekçesiyle bir topluluğun imparatorluk toprakları içinde bir başka yere geçici şekilde iskân edilmesi amaçlanmıştır. Bunların dışında, İstanbul'un fethinden sonra Anadolu'dan müslüman ahalî ile birlikte fethedilen yerlerden gayri müslimlerin de bu şehre "sürgün" yöntemiyle iskân edildiği bilinmektedir. Aynı şekilde Trabzon'un Osmanlı idaresine geçmesinin ardından şehrin bütün Rum ileri gelenleri Anadolu'nun çeşitli yerlerine sürgüne gönderilip iskân edilmiş, boşalan yerlere de müslüman halk yerleştirilmiştir. Öte yandan Rodos adası ele geçirildiğinde adanın şenlendirilmesi için Anadolu'nun değişik yerlerinden bir kısım ahalî adaya sürülmüştür. Kıbrıs'ın Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden sonra da bu usulle adaya sürgünler yapılmıştır. Kıbrıs fethedildiğinde adanın iskânı için 1 Cemâziyelevvel 979 (21 Eylül 1571) tarihinde bir sürgün emri çıkarılmıştır. Bu tür toplu sürgün emirlerinde sürgüne gönderilecek kişilerle ilgili şartlar ve sürgünün nasıl yapılacağına dair bilgiler de yer almaktadır. Adaya iskân edilecek olanlarda birtakım özellikler aranmış ve teşvik için bazı muafiyetler uygulanmıştır. Zamanla insanların sürgün yerlerine kolayca gitmelerini

sağlamakta zorluklarla karşılaşmış, ahaliden gönüllü sürgün gidenlerin sayısında önemli oranda azalmalar olmuştur. Hatta bazı köylüler sürgün emrine uymaktan kaçındıklarından civar bölgelere dağılmıştır. Sürgün göndermek mecburiyetinde kalan yerler ise işsiz veya topluma zararlı kimşeleri seçmiş, böylece sürgün kelimesi suçluların cezalandırılması anlamında kullanılmaya başlanmıştır.

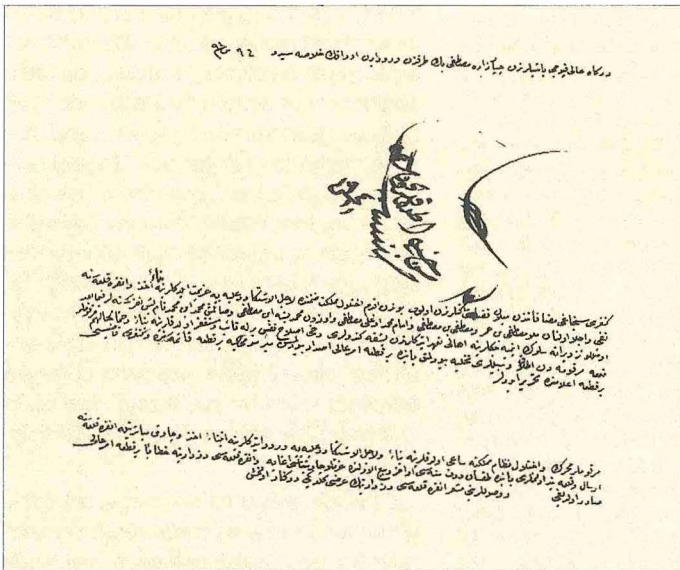
Osmanlı Devleti'nde toprak kayıplarının başladığı dönemlerde iskân ve sürgün politikalarında değişiklikler yapılmıştır. İlk devirlerde görülen iskâna yönelik (dışa dönük) kitlesel sürgün siyaseti yerini, 1699'dan itibaren toprak kayıplarına bağlı olarak dışarıdan gelen göçmenlerin yerleştirilmesi (içe dönük) ve ülke içindeki aşiretlerin zor kullanılıp iskân edilmesi şekline bırakmıştır. Bu dönemde yapılan zorunlu iskânlarla Anadolu'daki konar göçer aşiretler yerleşik hayata geçirilmiştir. Buna rağmen yerleşik hayatı benimsemeyen bazı aşiretler eşkıyalık yaparak halkın huzur ve güvenliğini bozdukları için Rakka, Halep gibi bölgelere sürülüp zorunlu iskâna tâbi tutulmuştur. Osmanlı Devleti'nde uygulanan iskân şeklindeki sürgünlerle sürgün şeklindeki iskânlar birbirleriyle iç içe geçmiş olup bunları ayırt etmek oldukça güçtür.

Başlangıcından itibaren gerek iskân gerekse ceza amaçlı kullanılan sürgün Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde iktisadî, askerî ve sosyal alanlardaki krizler sebebiyle yaygın bir uygulama alanı bulmuştur. Daha sonraki uygulamalara da yansarak Türkiye'de kabul edilen ilk anayasa olan 1876 Kanûn-ı Esâsî'sinde padişaha sürgün yetkisi tanınmıştır. Osmanlı Devleti'nin ardından Türkiye Cumhuriyeti dönemi ceza kanunlarında da sürgün cezası yer almıştır. Bu bağlamda 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu'nda bulunan sürgün cezası 1965'te kaldırılmıştır. 1982 anayasasında olağan üstü hallerde idareye tanınan sürgün yetkisi ise halen yürürlüktedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Zabtiye, nr. 305, 522, 1149, 3699; BA, Cevdet-Dahiliye, nr. 2440, 3298, 6247; BA, Cevdet-Hariciye, nr. 801, 1601, 2773; BA, Cevdet-Askerî, nr. 4292; BA, HH, nr. 9671, 9856, 11209; BA, KK, nr. 677, 678; BA, Ali Emîrî - II. Süleyman, nr. 21, 2978; III. Ahmed, nr. 6; II. Ahmed, nr. 12; II. Mustafa, nr. 9; BA, MAD, nr. 7126; Ahmet Mumcu, *Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı*, Ankara 1972, s. 29; a.mlf., *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl*, Ankara 1985, s. 47-49; U. Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law* (ed. V. L. Ménage), Oxford 1973, s. 275-286; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, İstanbul 1990-94, I-VIII, tür.yer.; R. Mantran,

Sürgünden
affedilenlere
dair kayıt
(BA, Cevdet-Zabtiye,
nr. 1478)

XVI-XVII. Yüzyıl'da İstanbul'da Gündelik Hayat (trc. Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul 1991, s. 45 vd.; Mehmet Akif Erdoğan, "Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethi ve İlk İskân Teşebbüsü (1570-1571)", *Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara 1993, s. 45-56; Konur Ertop, *Sürgün Edebiyatı, Edebiyat Sürgünleri* (haz. Feridun Andaç), İstanbul 1996; Tahir Taner, "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", *Tanzimat I*, İstanbul 1999, s. 221; Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *Osmanlı Devletinin Sosyal ve Ekonomik Tarihi* (haz. Hüseyin Özdeğer), İstanbul 2000, I, 509-607; Hüseyin Arslan, *Osmanlı'da Nüfus Hareketleri (XVI. Yüzyıl)*, İstanbul 2001, s. 317; Kemal Daşcıoğlu, *Osmanlı'da Sürgün*, İstanbul 2007; M. Çağatay Uluçay, "Sürgünler Yeri ve Yakınçağlar'da Manisa'ya ve Manisa'dan Sürülenler", *TTK Belleten*, XV/60 (1951), s. 507-592.

KEMAL DAŞCIOĞLU

SÜRHÂBİYYE

(السرحابية)

Hasan b. Zeyd (ö. 168/785) zamanında Taberistan'da faaliyet gösteren Zeydiyye'den Sürhâb et-Taberî'ye nisbet edilen ve Haşebiyye adıyla da anılan bir fırka
(bk. HAŞEBİYYE; ZEYDİYYE).

SÜRHÛBİYYE

(السرحوبية)

Zeydiyye'den Ebû'l-Cârûd Ziyâd b. Münzir'in (ö. 150/767 [?]) görüşlerini benimseyen Cârûdiyye'nin diğer adı
(bk. ZEYDİYYE).

SÜRME

Farsça'dan gelen sürme kelimesi, göz çevresini ve özellikle kirpik diplerini daha çok siyah olmak üzere çeşitli renklerde boyamak için kullanılan maddelerin genel adıdır. Arapça'da kühl, Farsça'da çıktığı yere izâfetle surme, Hint alt kıtasında kajal, sirma / surma adlarıyla bilinir. Arapça'da sürme çekmeye iktihâl, sürmedanlığa mûkhule, sürmeyi gözlere sürerken kullanılan çubuğa mîl veya mirved denir. Sürmenin tarihi Bronz çağına (m.ö. 3500) kadar uzanır. Süslenmek, nazardan korunmak, gözleri kuvvetlendirmek yahut hastalıklardan veya güneş ışınlarından korumak gibi amaçlarla eski Mısır, Roma ve Hindistan'da sürme yaygın biçimde kullanılmıştır. Geleneksel sürme, ince toz haline getirilebilen madenlerden yahut is ve

kurum gibi siyah renk veren maddelerden elde edilir; farklı renkler oluşturmak, kıvama getirmek veya güzel kokmasını sağlamak için çeşitli sıvı veya tozlar eklenirdi. Sürmenin kullanımı özellikle Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Güney Asya'da gelenek ve dinî inançların etkili olduğu yerlerde hâlâ devam etmektedir.

Sürmeyle ilgili birçok hadis vardır (Wen-sinck, *el-Mu'cem*, "khl" md.). Bunların bir kısmında Hz. Peygamber'in görmeyi kuvvetlendirdiği ve kirpikleri güçleştirdiği için "ismid" (stibnit ve galen gibi madenlerden elde edilen sürme) kullanmayı teşvik ettiği (Ebû Dâvûd, "Tıb", 14), kendisinin sürmedanlığının olduğu ve gece yatmadan önce gözlerine üç defa sürme çektiği ifade edilirken (Tirmizî, "Libâs", 22) diğer bir kısmında sürmenin süslenmek amacıyla kullanılışı ön plana çıkmış ve kocası ölen kadının dört ay on gün boyunca gözüne sürme çekmemesi istenmiştir (Bu-hârî, "Talâk", 47). Bazı sahâbî ve tâbiîlerin ihrama giren kişinin gözüne sürme çekmesini hoş karşılamadığı ve Resûl-i Ekrem'in, ihramlı kişinin gözünün o zaman hekimlikte kullanılan bir madde ile (sarı-sabır) tedavi edilmesini emrettiği belirtilmiştir (Müslim, "Hac", 89-90; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, V, 62-63).

Fıkıh kitaplarının çeşitli bölümlerinde sürmeyle ilgili hükümler yer almaktadır. Genel olarak süslenme amaçlı da olsa kadınlar için sürme câiz kabul edilmiş, erkekler için tedavi dışında sürme çekmenin hükmü tartışılmıştır. Hanefîler'in bir kısmı bunun süslenme maksadıyla yapılmasının câiz olmayacağını, diğer bir kısmı tekebbür değil güzellik ve vakar için yapılırsa câiz sayılacağını belirtir. Mâlikîler'in bir kısmı kadınlara benzeme sebebiyle sürmenin erkeklere mekruh olduğu görüşündedir. Şâfiîler ve Hanbelîler ise erkek ve kadınlar için sürme kullanmayı müstehap sayar. İbn Abbas, Nûr sûresinin 31. âyetinin tefsirinde gösterilmesine izin verilen süsler arasında sürmeyi de saymıştır (Taberî, XVIII, 118). Bununla birlikte kadının yüzünün avret olduğu kanaatini taşıyan fakihlere göre sürmenin gösterilmesi câiz değildir. Mâkul ölçülerde kibre, gösterişe ve israfa kaçmadan süslenmek İslâm'da teşvik edilen bir husus olmakla birlikte bu tür meselelerde örf ve âdetin önemli role sahip olması sebebiyle konunun ayrıntıları hakkında farklı görüşlerin ileri sürüldüğü görülmektedir.

Sürmenin ibadet hükümlerine etkisi özellikle oruçlu ve ihramlı kişinin sürme kul-

lanması dolayısıyla söz konusu edilir. Mâlikî ve Hanbelî mezheplerinde göze çekilen sürmenin tadının boğazda hissedilmesi halinde orucun bozulacağı kabul edilirken Hanefî ve Şâfiîler'e göre tadı boğazda hissedilse de vücuda tabii menfezlerden girmediği için sürme orucu bozmaz. Hz. Peygamber'in oruçlu iken gözüne sürme çektiğine dair rivayetin (Ebû Dâvûd, "Şavm", 31) sıhhati ise mezhepler arasında tartışmalıdır. Hanefîler'e göre ihramlı kişinin kokusuz sürme kullanması câizdir; kokulu sürme bir veya iki defa kullanılırsa fidye, daha fazla kullanılırsa kurban gerekir. Mâlikîler'e göre ihramlı kişinin kokusuz da olsa sürme çekmesi câiz değildir; aksi takdirde fidye vermesi gerekir. Şâfiî ve Hanbelîler ise bunu kerâhetle câiz görmüştür. Öte yandan vefat iddeti bekleyen kadının süslenme amacıyla sürme çekmesi câiz görülmemiş, ancak tedavi vb. amaçlarla buna izin verilmiştir. Mâlikîler bu durumda sürmenin geceleyin çekilip gündüz vaktinde yıkanmasını gerekli görmüştür (ayrıca bk. İHDÂD).

Sürme hakkında güncel literatür incelendiğinde iki farklı yaklaşım görülür. İslâm dini hakkındaki yayınlarda sürmenin faydaları anlatılmakta ve sürme içinde yer alan antimon, kükürt ve çinko oksidin modern tıpta ilaç olarak kullanıldığı belirtilerek Hz. Peygamber'in göz sağlığı için sürmeyi tavsiye etmesinin önemi üzerinde durulmaktadır. Buna karşılık Batı ülkelerinde yapılan sağlıkla ilgili çalışmalarda sürmenin zararlı etkilerine dikkat çekilip öncelikle kendi ülkelerinde kadınların ve çocukların bu maddeden korunması istenmekte, ayrıca sürmenin yaygın biçimde kullanıldığı ülkelerdeki sağlık yetkilileri ve kullanıcılar uyarılmaktadır. Piyasada sürme olarak satılan maddelerle ilgili kimyasal incelemeler sonunda bunların büyük çoğunluğunda sağlık için tehlike oluşturan kurşun miktarının yüksek olduğu ve içlerinde antimon ve kükürt dışında çok çeşitli madenlerin bulunduğu tesbit edilmiştir. Bu sebeple sürme kullanacak olanların bunun sağlığa zararlı madde içermesine dikkat etmeleri gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "khl" md.; *Tâcü'l-'arûs*, "khl" md.; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XVIII, 118; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1414/1994, V, 62-63; Mu-vaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Beyrut 1405, III, 16, 155; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Hatîb), X, 157-158; Şevkânî, *Neylû'l-evfâr*, I, 150; M. Abdülazîz Amr, *el-Libâs ve'z-zîne fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Beyrut 1405/1985, s. 396-398; Aulfat R. Ali v.dğr., "Surma and Lead Poisoning", *British Medical Journal*, II/6142, London 1978, s. 915; Polat Has,